

72. Yerelleştirme ve disiplinlerarasılık

Sinem CANIM ALKAN¹

APA: Canım Alkan, S. (2021). Yerelleştirme ve disiplinlerarasılık. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (23), 1119-1127. DOI: 10.29000/rumelide.950029.

Öz

Yerelleştirme web sitelerinin ve yazılımların hedef kitlenin kullanımına hazır hale getirilmesi olarak tanımlanabilir. 1980lerde ürünlerini ulusal pazarların dışında da satmak isteyen yazılım üreticilerin bir girişimi olarak ortaya çıkmıştır. 1990larda yerelleştirme işini kendileri yapmak istemeyen işletmelerin dil hizmeti sağlayıcılardan yerelleştirme hizmeti satın almaya başlamasıyla çeviri sektörü yerelleştirme dünyasına katılmıştır. Çeviribilimin yerelleştirmeyle tanışması ise 1990larda çeviri eğitimi kurumlarının yerelleştirme dünyasına iş gücü yetiştirme çabasının bir sonucu olarak gerçekleşmiş ve yerelleştirme konulu çeviribilim çalışmalarına 2000lerde başlanmıştır. Yerelleştirmenin tarihsel gelişimi dikkate alındığında hem uygulamanın hem de söylemin farklı disiplinlerin bakış açısının etkisi altında kaldığı düşünülebilir. O halde şu soruyu sormak yerindedir: “Yerelleştirme uygulaması ve söylemi disiplinlerarasılık üzerinden açıklanırsa neyle karşılaşılır?” Çalışmanın cevap aradığı araştırma sorusu budur ve amacı yerelleştirmenin disiplinlerarasılığını incelemektir. Çalışmada literatür taramasından elde edilen veriler ile araştırmacının kendinin yerelleştirme projelerinde çalışarak edindiği deneyim verileri üç kategoride incelenmiştir: yerelleştirme söylemi, yerelleştirme süreci ve yerelleştirme çevirmeni. İncelemeden şu bulgular elde edilmiştir: 1. Yerelleştirme söylemi pek çok disiplinin bilgisinden beslenmiştir. 2. Yerelleştirme süreci farklı disiplinlerin bilgi ve becerilerine sahip uzmanlardan oluşan ekiplerin iş birliğiyle yürütülür. 3. Yerelleştirme çevirmeni bu ekiplerde çok çeşitli disiplinlerin bilgisinden beslenerek farklı rollerde görev alabilir ve farklı özel alanlarda çeviri yapabilir. Bu bulgulardan yola çıkarak şu sonuca varılmıştır: Yerelleştirme; söylemi, süreci ve çevirmeni açısından disiplinlerarası bir niteliktedir. Yerelleştirme projelerinde görev almak isteyen eyleyenlere ve yerelleştirmeyi anlamak ve açıklamak isteyen araştırmacılara yerelleştirme olgusuna disiplinlerarası bir perspektifle yaklaşımları önerilir.

Anahtar kelimeler: Disiplinlerarasılık, iş birliği, web sitesi, yazılım, yerelleştirme

Localization and interdisciplinarity

Abstract

Localization can be defined as adaptation of websites and software for target users. It emerged in 1980s as an attempt by software producers who wanted to sell their products out of local markets. In 1990s, translation industry joined localization world thanks to those companies who chose to buy localization service from language service providers. Translation Studies (TS) met localization in 1990s as a result of translator training institutions' effort to prepare students for employment in localization industry and first TS publications on localization appeared in 2000s. Considering its historical sketch, it can be inferred that localization practice and discourse have been influenced by

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İngilizce Mütercim Tercümanlık ABD (İstanbul, Türkiye), scanim@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-6736-1885 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 09.05.2021-kabul tarihi: 20.06.2021; DOI: 10.29000/rumelide.950029]

the perspectives of various disciplines. The research question of study was “What can be found if we try to explain localization using the concept of interdisciplinarity?” The aim was to investigate the interdisciplinarity of localization. This descriptive study used data collected through literature review and author’s own localization experience. The data was investigated in three categories: localization discourse, localization process and localization translator. The results were as follows: 1. Localization discourse has been fed by knowledge of various disciplines. 2. Localization is a process carried out by teams consisting of experts with knowledge and capabilities of various disciplines and working in collaboration. 3. Localization translator can take different roles in localization teams using his knowledge from various disciplines, and in localization projects of various specific fields. This study concludes that localization has an interdisciplinary nature in terms of its discourse, process and translator. It suggests that an interdisciplinary perspective towards localization phenomenon is necessary in order to take part in localization processes and understand and explain localization.

Keywords: Collaboration, interdisciplinarity, localization, software, website

Giriş

Web sitelerinin ve yazılımların hedef kitlenin kullanımına hazır hale getirilmesi olarak tanımlayabileceğimiz (Canım Alkan, 2013, s. 1) yerelleştirme 1980lerde bilgisayar endüstrisinde doğmuştur (Esselink, 2006, s. 22). Yerelleştirmenin ortaya çıkışı iki önemli gelişmeye bağlanabilir. Bunlardan ilki bu yıllarda kişisel bilgisayarların ve yazılımların kullanımının yaygınlaşmasıdır. Bilgisayarlar sadece endüstriyel kullanıma hizmet etmekten çıkmış, kişilerin evlerine girmiştir. İkinci gelişme ise yazılım üreticilerin ürünlerini yerel pazarların dışına, dünya geneline taşıma çabasıdır.

Başlangıçta üreticiler Amerika Birleşik Devletleri (ABD) pazarında ürünlerinin kullanımını yaygınlaştırmıştır. Bir sonraki adım ise dünya pazarına açılma ve ardından küreselleşmedir. Sun Microsystems, Oracle, Microsoft gibi şirketler ürünlerinin kullanımını ABD pazarında yaygınlaştırdıktan sonra yüzlerini başta Japonya ve Avrupa’ya açılmak için Fransa-İtalya-Almanya-İspanya² ülke grubuna dönmüşlerdir (Jiménez-Crespo, 2013, s. 8)³. Bunun için hedefledikleri pazarlardaki tüketicilerin diline, geleneklerine ve beklentilerine hitap etmeleri gerektiğini fark etmişler ve böylece yerelleştirme doğmuştur. Yazılımın dijital bir ürün olması ve fiziksel bir aktarıma gerek duyulmaksızın dijital ortamda bir konumdan başka bir konuma kısa sürede ve kolaylıkla aktarılabilmesi yazılım endüstrisinin yerelleştirmeye giderek daha fazla yatırım yapmasında etkili olmuştur (Canım, 2008, s. 33).

İlkin yazılım üreticilerin çoğunlukla şirket içinde çeviri departmanları kurma veya çeviriyle ilgili çalışmaları çeviri hizmeti sağlayıcılara yaptırma yoluyla yürüttükleri yerelleştirme işi, 1990larda dil hizmeti sunan şirketlerin çok dilde yerelleştirme hizmeti sunmaya başlamasıyla yazılım üreticilerin elinden çıkmıştır. Çok dilde yerelleştirme hizmeti sunan şirketler farklı ülkelerdeki tek dilde hizmet sunan şirketlerle çalışarak yazılım üreticilerin üzerinden her dil çifti için ayrı bir şirketle çalışma ve proje yönetimi yapma yükünü almıştır.

² İngilizcede bu ülke grubu FIGS ülkeleri olarak anılır. Ülkelerin İngilizce karşılıklarının ilk harflerinden (France, Italy, Germany ve Spain) türetilmiş bir kısaltmadır.

³ Detaylı kronolojik görsel için bkz. <https://www.translationroyale.com/history-of-it-localization/>

Yerelleştirme ortaya çıktığı günden bugüne farklı disiplinlerden araştırmacılar ile çeviri ve yerelleştirme endüstrisi tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır⁴. Bu çalışmada yerelleştirme çeviribilimsel bir perspektifle web siteleri ve yazılımların (bilgisayar oyunları dâhil) yerelleştirme teknolojileri kullanılarak hedef kitlenin kullanımına hazır hale getirilmesi olarak tanımlanmaktadır⁵. Yerelleştirilen ürün yazılım ya da web sitesi olması halinde çeviribilimin inceleme malzemesi olabilir. Bununla birlikte, bir otomobilin ya da bir elektronik cihazın yerelleştirilmesi (örneğin cihazın elektrik fişinin cihazın kullanılacağı ülkenin prizlerine uygun hale getirilmesi) çeviribilimin inceleme alanına girmez.

Yukarıdaki tanımdan yola çıkarak yerelleştirme bir süreç olarak değerlendirildiğinde, şüphesiz bu sürecin vazgeçilmez bileşeni çeviridir. Bir yerelleştirme projesi çevirinin yanı sıra proje yönetimi, yazılım mühendisliği, test etme ve masaüstü yayıncılık gibi başka pek çok işi de kapsar (Esselink, 2000, s. 4). Peki, çeviri yerelleştirmenin bir alt alanı mıdır? Yerelleştirme bir çeviri türü müdür? Yoksa bu şekilde bir sınıflandırma yerine yerelleştirme disiplinlerarasılık üzerinden açıklanabilir mi? Bu çalışmanın amacı yerelleştirmenin disiplinlerarasılığını incelemektir. Bunun için literatür taramasından elde edilen veriler ve araştırmacının kendinin yerelleştirme projelerinde çalışarak edindiği deneyim üç kategoride incelenmiştir: yerelleştirme söylemi, yerelleştirme süreci ve yerelleştirme çevirmeni. İncelemeden elde edilen bulguların dökümü aşağıda üç başlık altında sunulmuştur: Yerelleştirme Söyleminin Disiplinlerarasılığı, Yerelleştirme Sürecinin Disiplinlerarasılığı ve Yerelleştirme Çevirmenin Disiplinlerarasılığı.

1. Yerelleştirme söyleminin disiplinlerarasılığı

Bu çalışmada söylem, yerelleştirmenin ne olduğu, nasıl oluştuğu konusunda geliştirilen dil; bir başka deyişle yerelleştirmeyle ilgili dil pratiği anlamında kullanılmıştır (Bengi-Öner, 1996, s. 79; Oğuz, 2008, s. 53). O halde “Yerelleştirme nedir?” sorusuna verilen cevaplara bakıldığında, yerelleştirme söylemi üzerine bir inceleme yapılmış olur. Çalışmanın bu bölümünde ise “Yerelleştirme nedir sorusuna kim hangi disiplinin ya da hangi sektörün bakış açısıyla cevap aramıştır?” sorusu sorulmuştur. Böylece söylemin disiplinlerarasılığıyla ilgili veri ortaya konmuştur.

Yerelleştirme teriminin geçmişi 1792’ye uzanmaktadır (Cadieux ve Esselink, 2011). Terim ilkin endüstri çevrelerinde kullanılmaya başlanmıştır. Pazarlama ve satış alanında faaliyet gösterenlerin yakından ilgilendiği bir uygulama olmuştur. Ürünleri ve hizmetleri belirli bir yerel pazardan çıkarıp dünyanın farklı pazarlarında ve hatta belki tüm dünyada tüketilir hale getirmek isteyen satış ve pazarlama uzmanları bunun için önce ürünleri ve hizmetleri tüm dünyada satılabilir bir formata sokma, genelleştirme, evrenselleştirme yoluna gitmiştir. Burada modernist akımın tek tip ve homojen bir kültür arayışının izleri görülmektedir (Canım, 2011, s. 301). Örneğin bir ürün için İngilizce bir web sitesi tasarlayarak tüm dünyadaki tüketicilere ulaşma fikri kaynağını bu bakış açısından alır. Ancak tüketicilerin kültürel çeşitliliğinin tüketim alışkanlıklarını yönlendirmesi, ürünleri genelleştirme yaklaşımının satış rakamlarını artırmada etkili bir çözüm olmadığını ortaya koymuştur. Böylece genelleştirmeci bakış açısının yerini yerel kültürlerin beklentilerini, alışkanlıklarını, geleneklerini dikkate alan, bir başka deyişle yerel kültürlere duyarlı yerelleştirme düşüncesi almıştır: “Küresel düşün, yerel hareket et.”

⁴ Detaylı kavram analizi ve tartışması için bkz. Canım Alkan, S., 2013, s. 5-70 ve Jimenez-Crespo, M. A., 2013, s. 11-20.

⁵ Bu tanım yazar tarafından Bengi-Öner’in (2006: 34) “yazılım ve ürün ürünlerinin ulaşacağı kitleye göre kullanıma hazır hale getirilmesi” şeklindeki tanımından yola çıkarak geliştirilmiştir. Tanımın geliştirilmesinde işlevsel çeviri kuramlarının bakış açısı etkili olmuştur. Bkz. Canım Alkan, S., 2013, s. 64-70.

Yerelleştirme söylemi 1980lerde başta Microsoft olmak üzere bilişim şirketlerinin şekillendirdiği bir söylem olmuştur. 1990larda ise dil hizmeti sunan şirketler bir başka deyişle çeviri sektörü de yerelleştirme söylemine katkıda bulunmaya başlamıştır. Bunun arkasındaki gelişme ise bilişim şirketlerinin yerelleştirme hizmeti ihtiyaçlarında dış kaynak kullanımına gitmeye karar vermeleridir. Böylelikle yazılım üreticilerin ardından çeviri sektörü de yerelleştirme söylemine katkıda bulunmaya başlamıştır. Bu sektörde gerek çok dilde hizmet sağlayıcıların (*multi language vendor-MLV*) ve yerelleştirme sektöründe farklı rollerde görev yapmış uzmanların (örn. Bert Esselink, John Yunker) gerekse Yerelleştirme Endüstrisi Standartları Birliği'nin (*Localization Industry Standards Association-LISA*)⁶ ve Küreselleştirme ve Yerelleştirme Birliği'nin (*Globalization and Localization Association-GALA*) yaptığı tanımlar yerelleştirme söyleminin şekillenmesine etki etmiştir. Çok dilde hizmet sağlayıcılar web sitelerinde, katıldıkları sektörel ve akademik konferanslarda, *Multilingual Magazine* (<https://multilingual.com/>) gibi sektörel dergilerde yayımladıkları makalelerde yerelleştirmenin ne olduğuyla ilgili görüşlerini ifade etmişlerdir. Diğer taraftan LISA'nın web sitesinde yayımladığı sözlükte ve 2001 ve 2003 yıllarında sırasıyla birinci ve ikinci basımını yayımladığı *Localization Industry Primer*'da (=Yerelleştirme Endüstrisinin El Kitabı) (Fry, 2001, Lommel ve Fry, 2003) yaptığı yerelleştirme tanımları uzun yıllar sektörde referans alınmış, geçmişte pek çok akademik çalışmada kullanılmış ve hala kullanılmaktadır.

Çeviribilimin yerelleştirme ile tanışması 1990larda çeviri eğitimi veren kurumların, çevirmen adaylarını gerçek piyasa koşullarına hazırlama kaygılarının bir sonucu olarak gerçekleşmiştir (Pym, 2004, s. 1). Çeviribilimciler 2000lerde yerelleştirme konulu çeviribilim araştırmaları yapmaya başlamıştır. Uluslararası literatürde O'Hagan ve Ashworth (2002), Cronin (2003), Pym (2004), Dunne (2006) ve Mazur (2007); yerel literatürde ise Yalın (2005), Bengi Öner (2006) ve Canım (2008) öncül çalışmalar arasında sayılabilir.

Yerelleştirme söyleminin disiplinlerarasılığı incelendiğinde dikkati çeken nokta, disiplinler arasındaki diyalog eksikliğidir. Çeviribilim yerelleştirme araştırmalarını, uluslararası pazarlama, bilişim disiplinlerinden ve yerelleştirme sektöründen sonra başlatmış bir bilim dalı olarak kendinden önce farklı bakış açılarıyla geliştirilen söylemleri takip ederek onları anlamlandırmaya çalışmış olsa da diyalog eksikliğini ortadan kaldırdığı söylenemez. Bugün yerelleştirme ve çeviri endüstrisinin çeviribilimin yerelleştirme ve çeviriye ilişkin bakış açısını anlamaya çalışması akademi ile endüstrinin diyaloga geçmesine ve yerelleştirme söyleminin bu ikisi arasındaki etkileşimden beslenmesine hizmet etmektedir. Diyalogun geliştiğinin en yakın tarihli yerel kanıtı yerelleştirme çevirmenliği mesleki yeterliliklerinin yazımında akademiden ve endüstriden temsilcilerin iş birliği halinde çalışması ve yeterlilikleri birlikte yazmasıdır. Bununla birlikte, uluslararası ticaret ve bilişim disiplinlerinin yerelleştirmeye ilgili söylem geliştirirken çeviribilimin bakış açısını merak etmemeleri bu disiplinlerin kendi içlerine dönüklüğüne ve disiplinler arası diyaloga geçme ihtiyacı duymadıklarına ya da çeviribilimin varlığından ve inceleme alanından haberdar olmadıklarını düşündürebilir (Canım Alkan, 2013).

Kısaca özetlenecek olursa, yerelleştirme söyleminin bilişim şirketlerinin özellikle pazarlama ve satış departmanlarında başlayan yolculuğu zaman içerisinde yerelleştirme ve çeviri endüstrisinin, ekonomi,

⁶ Kar amacı gütmeyen özel bir girişim olarak 1990'da İsviçre'de kuruldu. Kuruluş amacı yerelleştirme endüstrisini de içine alan küreselleştirme endüstrisini desteklemek; şirketlerin yerelleştirme, uluslararasılaştırma, küreselleştirme ve benzeri konularla ilgili süreçler, araçlar, teknolojiler ve çalışma modelleri hakkında bilgi alışverişinde bulunmalarını sağlayacak hizmetler sunmak ve endüstride standartlaşmaya katkıda bulunmaktır. Birlik, dünyanın çeşitli bölgelerinden bilgisayar teknolojileri ve küreselleştirme alanında hizmet veren 122 kurumsal ve 15 bireysel üyeye sahipti. 28 Şubat 2011 tarihinde dağıldı ve kısa süre sonra web sitesi de kapandı (Canım Alkan, 2013, s. 14).

uluslararası ticaret, bilişim ve çeviribilim disiplinlerinin katkılarıyla zenginleşmiştir. Söylemi besleyen taraflar arasında diyalog eksikliği söz konusudur. Bu nedenle şu an için tam bir disiplinlerarasılıktan söz etmek mümkün değildir. Bunun yerine çeviribilimin öteki disiplinlerin ve yerelleştirme ve çeviri endüstrisinin söylemine duyduğu ilgi neticesinde bu söylemleri anlamlandırma, bunlar üzerine düşünme çabasına girdiği gözlenmiştir (Yalın, 2005; Bengi Öner, 2006; Canım, 2013; Jimenez Crespo, 2013; Odacıoğlu, 2016).

2. Yerelleştirme sürecinin disiplinlerarasılığı

Yerelleştirme geleneksel çeviri uygulamalarından farklı bir etkinliktir. Çeviri ve yerelleştirme süreçleri arasındaki farklılığa gerek çeviribilim literatüründe gerekse endüstri söyleminde pek çok kez dikkat çekilmiştir.

Yerelleştirme endüstrisinin temsilcilerinden Bert Esselink geleneksel çeviri uygulaması ile yerelleştirme arasında şöyle bir karşılaştırma yapmaktadır:

Geleneksel olarak çeviri, malzemenin bir dilden diğer dile aktarıldığı projelerde gerçekleştirilen etkinliklerden yalnızca biridir. Geleneksel çeviri projeleri terminoloji araştırmasını, düzeltmeyi, son okumayı ve sayfa düzenlemesini kapsar. Yerelleştirmede ise bu listeye birçok yeni etkinlik eklenmiştir. Geleneksel çeviri uygulamasının gerektirmediği yerelleştirme etkinlikleri arasında çok dilli proje yönetimi, yazılım ve çevrimiçi yardım mühendisliği ve test etme, çevrilen belgelerin farklı formatlara dönüştürülmesi, çeviri belleği araçlarının kullanılması ve yönetimi, çok dilli ürün desteği ve çeviri stratejisi danışmanlığı sayılabilir (Esselink, 2000, s. 2).

Esselink'in de işaret ettiği gibi yerelleştirme etkinliği bir proje işidir ve bu projelerde farklı alanlarda uzmanlık geliştirmiş kişilerin görev alması gerekmektedir. Proje yöneticileri, çevirmenler⁷, bilgi işlem uzmanları (yazılım mühendisleri, web sitesi tasarımcıları gibi) ve masaüstü yayıncılık uzmanları⁸ iş birliği halinde çalışmaktadır. Bu eyleyenler ortak bir amaç için yerelleştirme projelerinde farklı disiplinlerden getirdikleri donanımlarını işe koşmakta ve farklı rollerde görev almaktadırlar. Örneğin çeviribilim eğitimi almış bir kimse bir yerelleştirme projesinde proje yöneticisi ya da çevirmen olarak görev yapabilir. Aynı projenin mühendislik bileşeninde bir yazılım mühendisi görev alabilir. Projenin sayfa düzenlemesiyle ilgili işlerinde ise masaüstü yayıncılık uzmanları çalışabilir.

Yerelleştirmenin farklı uzmanlık dallarından eyleyenlerin iş birliğini gerektirdiğinin altını çizen bir başka yayın da Mehmet Cem Odacıoğlu ve Şaban Köktürk'ün (2015) "From Interdisciplinarity to Transdisciplinarity in Translation Studies in the Context of Technological Tools & Localization Industry" başlıklı makalesidir. Çeviribilimcilere göre yerelleştirme iş süreçlerinde eşzamanlı iş birliği söz konusudur. Sürecin her eyleyeni verilen görevi ve bununla ilgili sorumlulukları üstlenir ve bu görevleri yerine getirirken birbirleriyle koordinasyon halinde çalışırlar. Yerelleştirme süreci akarken farklı uzmanlık dalları birbiriyle etkileşime girer. Bu bakımdan, Odacıoğlu ve Köktürk dijital çağın yerelleştirme uygulamasını disiplinler arası değil disiplinler ötesi bir yaklaşımla anlamlandırmayı önerirler (Odacıoğlu ve Köktürk, 2015, s. 17).

Yerelleştirmenin çeviriyle olan ilişkisini anlamaya çalışırken dallararasılık üzerinden bakmayı öneren Işın Bengi-Öner (2006) de "Yerelleştirme"nin Tanımı adlı makalesinde yerelleştirme süreçlerinin çok sayıda disiplinin bilgisinden beslendiğine, bu süreçte farklı disiplinlerden uzmanların (çevirmenler,

⁷ Bu makalede çevirmen çeviribilimsel perspektifle çeviri tanımına giren tüm işleri yapan eyleyenler olarak kullanılmıştır. Bu eyleyenlere piyasa söylemiyle çevirmenler, düzeltmenler, terminologlar, kalite kontrol uzmanları dâhildir.

⁸ Türkiye çeviri ve yerelleştirme endüstrisinde DTP uzmanları ya da DTPciler olarak da anılırlar. DTP İngilizce desktop publishing (=masaüstü yayıncılık) teriminin kısaltmasıdır.

mühendisler, proje yöneticileri, dil mühendisleri, kalite kontrol uzmanları) iş birliği içinde çalıştığına dikkat çeker. Yerelleştirmenin çeviri, proje yöneticiliği, mühendislik, test etme ve masaüstü yayıncılık bileşenlerinde görev alan bu uzmanlar görevin gerektirdiği bilgi ve becerileri farklı disiplinlerden edinerek iş birliği içinde sürecin tamamlanması için uğraş verirlir.

Bu makalenin yazarı, yaklaşık bir sene boyunca faaliyet alanları arasında yerelleştirme de bulunan bir çeviri işletmesinde bir dönem stajyer bir dönem ise kadrolu çevirmen olarak görev yapmıştır. Söz konusu çeviri işletmesinde proje koordinatörleri, çevirmenler, masaüstü yayıncılar ve bir bilgi işlem uzmanı çalışmaktaydı. Yerelleştirme projelerinde görev alan çevirmenler başta çeviri ve terminoloji yönetiminden sorumluydu. Çeviri üç aşamada gerçekleştiriliyordu: çeviri, redaksiyon ve son okuma. Yerelleştirme süreci çeviriye başlanmadan önce gerçekleştirilen işleri de kapsıyordu. Bu işler çevirisi yapılacak olan metinlerin virüs taramasından geçirilmesi, çeviriye hazır hale getirilmesi, proje koordinatörü ile görüşülerek çeviride kullanılacak elektronik araçların belirlenmesi olarak sıralanabilir. Terminoloji yönetiminde terminoloji verilerinin oluşturulmasından, veri tabanlarının düzenlenmesinden ve kullanılmasından çevirmenler sorumluydu. Bilgi işlem uzmanı söz konusu projeye uygun terminoloji aracının belirlenmesinde proje koordinatörü ile iş birliği içinde çalışmaktaydı. Projenin masaüstü yayıncılık ayağında görev alanlar ise mesleki eğitim almış, deneyimli masaüstü yayıncılık uzmanlarıydı. Masaüstü yayıncılık uzmanlarının yaptığı düzenleme ve değişikliklerin ardından metinler tekrar çevirmenler tarafından kontrol edilmekte, metinlerde teknik ya da dilsel sorunlarla karşılaşılması halinde bu sorunlar masaüstü yayıncılık uzmanlarına bildirilmekte ve giderilmekteydi. Ayrıca masaüstü yayıncılık uzmanlarının yabancı dil bilme zorunluluğu olmadığından müşterilerin yabancı dilde yazdığı notları anlamak için çevirmenleri çalışma masalarına davet edip bilgisayar karşısında iş birliği halinde çalışırlardı. Çevirmen müşteri notlarını Türkçeye çevirir, masaüstü yayıncılık uzmanı da dosya üzerinde gerekli düzenlemeleri yapardı. Bilgi işlem uzmanlarının yerelleştirme sürecine bir başka katkısı ise teknik test ve çeviri sonrası dosya dönüştürmelerinin gerçekleştirilmesi ve müşteriye teslim edilecek olan proje paketinin hazırlanması şeklindeydi.

Görüldüğü gibi, yerelleştirme ekip çalışmasını gerektiren bir proje işidir. Farklı uzmanlık alanlarında geliştirilmiş bilgi ve becerilerin ortak bir proje çatısı altında bir araya getirilmesiyle gerçekleştirilebilir.

3. Yerelleştirme çevirmeninin disiplinlerarasılığı

Yerelleştirme sürecinde çevirmenin rolüne bakıldığında, çevirmenin farklı görev tanımları çerçevesinde şekillenen rolleri ile karşılaşmaktadır. Çevirmen kimi zaman bir proje yöneticisi kimi zaman düzeltmen kimi zaman terminoloji yöneticisi kimi zaman da bunların ikili, üçlü kombinasyonları biçiminde çalışmaktadır. Örneğin çalıştığım çeviri işletmesinde bir projenin hem çeviri ayağında redaktör olarak çalışırken hem de çeviri süreci öncesinde yapılan terminoloji araştırmasında görev aldım. Çeviri piyasasının kullandığı unvanlar (çevirmen, terminolog, proje yöneticisi gibi) farklılaşsa da aslında bütün bu rolleri üstlenen çevirmenden başkası değildir. Sadece şapkasını değiştirirken farklı bilgi ve becerilerini uygulamaya geçirmektedir. Bu rollerin hepsi ortak bir paydada, çeviri edinci başlığı altında toplanabilir; bu edinc farklı disiplinlerin bilgisini bir araya getirmektedir. Örneğin yerelleştirme projesinin terminoloji yönetimi ayağında terim uzmanı olarak görev alan çevirmen çeviriye dönük dilbilim, özel alan ve teknoloji bilgisinden faydalanır.

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklar sayesinde çevirmenler farklı yerelleştirme ve çeviri işletmeleri için serbest çevirmen olarak çalışmakta ve yalnızca keyif aldıkları ya

da başarıyla gerçekleştirdikleri rollere odaklanabilmektedir. Özellikle kurumsallaşmanın arttığı, görev tanımlarının net çizildiği işletmelerde çevirmenler uzmanlık geliştirmek istedikleri roller konusunda tercih yapabilmektedir. Örneğin yaklaşık on yıl önce tanıştığım bir çevirmen çok dilde hizmet sağlayan bir çeviri ve yerelleştirme işletmesiyle serbest çevirmen olarak çalıştığını ve İngilizce-Türkçe dil çiftinde sadece kalite kontrol hizmeti sunduğunu belirtmişti. Ancak kurumsallaşmanın sınırlı olduğu küçük ölçekli bir çeviri işletmesinde kadrolu çalışan bir çevirmen her zaman bu kadar seçici olamamaktadır. Örneğin “Ben sadece çeviri yaparım, başkalarının çevirilerini kontrol edip düzeltmekten keyif almıyorum ve yapmak istemiyorum” dediğinde tercihi onaylanmayabilir ve keyif almadığı ya da ilgisini çekmeyen rolleri de üstlenmesi gerekebilir.

Konuyu akademik çeviri eğitimi açısından ele alacak olursak, eğitimin kazandırmayı amaçladığı da çevirmen adaylarına çeviriyle ilgili farklı rollerle tanıştırmak ve bunlardan tercih ettiklerinde uzmanlaşmaları için bir yol haritası sunmak olmalıdır. Amaçlanan sınırları kesin hatlarla çizilmiş çevirmenler değil, çeviriyle ilintili pek çok alanda görev yapabilecek iletişim uzmanları yetiştirmektir. Eğitim programlarının içerikleri de buna göre şekillenmektedir. Bir iletişim uzmanının bir yerelleştirme projesinin sınırları dâhilinde üstlenebileceği çok sayıda rol mevcuttur. Çeviri ve yerelleştirme işletmelerinde çevirmen, redaktör, son okumacı, terminolog, kalite kontrol uzmanı, proje yöneticisi ve hatta yazılım mühendisi olarak görev alabilir. Öte yandan yerelleştirme hizmetini sipariş eden ya da işveren tarafında da görev alabilir. Burada önemli olan bunların her birinin farklı bilgi ve beceri donanımları gerektirdiği konusunda öğrenciyi bilinçlendirip yol göstermektir. Örneğin günümüz şartlarında Türkiye’de akademik çeviri programları kodlama eğitimi verilmemektedir.⁹ Ancak sadece bunu temel alarak öğrencilere yerelleştirme projelerinde mühendislik yapamayacaklarını söylemek kısıtlayıcı olur. Daniel Gouadec bazı istisnalar dışında çevirmenlerin genellikle yazılım yerelleştirme projelerinde kodlamaya dokunmak istemeyeceklerini ifade eder. Ancak öğrencilerin bilinç altını “Çevirmen kodlamadan anlamaz.”, “Bir çevirmen olarak bir yerelleştirme projesinin mühendisi olamazsın.” gibi olumsuz girdilerle beslemek öğrencilerin cesaretini kırmak ve onları kısıtlamaktan başka bir amaca hizmet etmez. Bunun yerine bu rollerde görev alan çevirmenlerden söz etmek, mümkünse öğrencileri mühendis çevirmenlerle tanıştırmak ve diyaloga geçmelerine elçi olmak öğrencilerin vizyonunu genişletecektir. Öğrencileri yerelleştirme projelerindeki farklı aktörler, bunların sorumlulukları ve yetkileri, bu rolleri üstlenmek için gereken nitelikler, bu nitelikleri geliştirmek için izlenebilecek yollar konusunda bilinçlendirmek ve onları hayalleri için çabalamaları konusunda cesaretlendirmek gerekir.

Yerelleştirmenin disiplinlerarasılığı, özel alanları bağlamında bir kez daha belirginlik kazanmaktadır. Yerelleştirme başlangıçta sadece yazılım üreticilerin ihtiyaç duyduğu bir hizmet türüydü. Bu nedenle yerelleştirme çevirmeni de bilişim özel alanının uzmanlık bilgisine sahip olması yeterliydi. Ancak ilerleyen zamanla birlikte farklı sektörlerin İnternet’te varlık göstermesi, şirketlerin iş süreçlerini giderek daha fazla dijitalleştirmeleri ve üretilen ürünlerin de giderek daha fazla dijitalleşmesi bugün yerelleştirmenin hemen her özel alanda yapılabileceğine işaret etmektedir. Bugün çok çeşitli endüstri kolları, devlet kurumları ve sivil toplum örgütleri yerelleştirme hizmetine ihtiyaç duymaktadır (Canım Alkan, 2013, s. 14).

Yerelleştirme çevirisi sözlü çeviride ya da yazılı çeviride olduğu gibi her özel alana yayılmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak yerelleştirme çevirmeni de kendini belirli özel alanlarla sınırlayabilir. Nasıl ki yazılı çeviri hizmeti sunan bir çevirmen planlı bir şekilde veya şartlar gereği birkaç özel alanda

⁹ Buna gerek olup olmadığını tartışmak bu araştırmanın kapsamına alınmamıştır.

uzmanlaşma yoluna gidiyorsa yerelleştirme çevirmeni de “Sadece eğlence alanında yerelleştirme çevirmenliği yapıyorum”, “Sadece tıp, biyoloji yazılımlarının yerelleştirmesinde görev alıyorum” veya “Kozmetik ürünlerin web ve yazılım yerelleştirmesini yapıyorum” diyebilir. Ancak her durumda çeviri dışında başka disiplinlerin bilgisinden istifade eder ve bu disiplinlerin bilgisini edinmesi gerekir.

Kısacası, yerelleştirme çevirmenleri çok çeşitli özel alanlara ait yerelleştirme projelerinde çok çeşitli rollerde çalışabilmektedir. Bu roller yerelleştirmenin ve çevirinin disiplinlerarası doğası nedeniyle ilgili disiplinlerin sunduğu bilgi ve becerileri gerektirir. Çeviri eğitiminin de öğrencilere bu çeşitlilik konusunda vizyon kazandırıp hayalini kurdukları rollere aday olmaları konusunda cesaretlendirici ve yol gösterici olması gerekir.

Sonuç

Bu çalışmada 1980lerde bilgisayar endüstrisinden doğan, 1990larda çeviri sektörünün hizmet sunmaya başladığı ve çeviri eğitimi kurumlarının da müfredatına dâhil ettiği ve 2000lerde çeviribilimin araştırmaya başladığı yerelleştirme olgusu ele alınmıştır. Temel alınan yerelleştirme tanımı web siteleri ile yazılımların hedef kitlenin kullanımına hazır hale getirilmesidir. Çalışmada yerelleştirme söylemi ve uygulaması disiplinlerarasılık açısından incelenmiştir. İncelemeden elde edilen veriler üç kategoride sunulmuştur: yerelleştirme söyleminin, sürecinin ve çevirmenin disiplinlerarasılığı.

İncelemeden şu bulgular elde edilmiştir: 1. Yerelleştirme söylemi pek çok disiplinin bilgisinden beslenmiştir. 2. Yerelleştirme süreci farklı disiplinlerin bilgi ve becerilerine sahip uzmanlardan oluşan ekiplerin iş birliğiyle yürütülür. 3. Yerelleştirme çevirmeni bu ekiplerde çok çeşitli disiplinlerin bilgisinden beslenerek farklı rollerde görev alabilir ve farklı özel alanlarda çeviri yapabilir. Bu bulgulardan yola çıkarak şu sonuca varılmıştır: Yerelleştirme; söylemi, süreci ve çevirmeni açısından disiplinlerarası bir niteliktedir. O halde, yerelleştirme projelerinde görev almak isteyen eyleyenlere ve yerelleştirmeyi anlamak ve açıklamak isteyen araştırmacılara yerelleştirme olgusuna disiplinlerarası bir perspektifle yaklaşımları önerilir.

Kaynakça

- Bengi-Öner, I. (2006, Haziran). ‘Yerelleştirme’nin tanımı. *Varlık*, 33-35.
- Bengi-Öner, I. (1996). Söylem ve çeviri. A. Kocaman (Ed.), *Söylem üzerine* (s. 79-113) içinde. Ankara: Hitit Yayınevi.
- Cadieux, P. ve Esselink, B. (2011). GILT: Globalization, internationalization, localization, translation. Erişim adresi: http://web.archive.org/web/20110523100628/http://www.lisa.org/globalizationinsider/2002/03/gilt_globalizat.html.
- Canım Alkan, S. (2013). Web sitesi yerelleştirmelerinde bir eyleyen olarak çevirmenin konumu: Türkiye örneği (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Canım, S. (2011). Modernizmden post-modernizme teknik çeviri. S. Eruz, ve F. Şan (Ed.), *Turgay Kurultay’a bir armağan: çeviribilimden kesitler* (s. 301-307). İstanbul: Multilingual.
- Canım, S. (2008). Türkiye’de çeviri bürolarında web sitesi yerelleştirmeleri ve bu süreçte bilgi teknolojilerinin kullanımı (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cronin, M. (2006). *Translation and globalization*. London ve New York: Routledge.

- Dunne, K. J. (2006). Perspectives on localization. Amsterdam ve Philadelphia: John Benjamins.
- Esselink, B. (2006). The Evolution of localization. A. Pym, A. Perekrestenko ve B. Starink (Ed.) Translation Technology and Its Teaching (21-30) içinde. Tarragona: Intercultural Studies Group.
- Esselink, B. (2000). A practical guide to localization. Amsterdam ve Philadelphia: John Benjamins.
- Fry, D. (2001). The localization industry primer (1. bs.). Geneva: LISA.
- Jiménez-Crespo, M. A. (2013). Translation and web localization. London ve New York: Routledge.
- Lommel, A. ve Fry, D. (2003). The localization industry primer (2. bs.). Geneva: LISA.
- Mazur, I. (2007). The metalanguage of localization: theory and practice. Y. Gambier ve L. van Doorslaer (Ed.) The metalanguage of translation (s. 147-165) içinde. Amsterdam ve Philadelphia: John Benjamins.
- Odacıoğlu, M. C. (2016). Çeviribilimde yerelleştirme paradigmasına doğru(Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Odacıoğlu, M. C. ve Köktürk, ř. (2015). From interdisciplinarity to transdisciplinarity in translation studies in the context of technological tools & localization industry. Australian International Academic Centre, 3(3), 14-19. doi:10.7575/aiac.ijclts.v.3n.3p.14
- Oğuz, M. C. (2008). Söylem analizi. Sosyoloji Notları, 5, 52-57. Erişim adresi: <https://bit.ly/3heoEcv>
- O'Hagan, M. ve Ashworth, D. (2002). Translation-mediated communication in a digital world: facing the challenges of globalization and localization. New York: Multilingual Matters.
- Pym, A. (2004). Localization from the perspective of translation studies: overlaps in digital divide?. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/250363090_Localization_from_the_Perspective_of_Translation_Studies_Overlaps_in_the_Digital_Divide.
- Translation Royale (2018). A brief history of localization. Erişim adresi: <https://www.translationroyale.com/history-of-it-localization/>.
- Yalın, Y. (2005). Teknik çeviri eğitimi kapsamında web sitelerinin yerelleştirilmesi uygulamaları için bir model önerisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.